

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (třetího senátu)

10. září 2015(*)

„Řízení o předběžné otázce – Sociální politika – Směrnice 2003/88/ES – Ochrana bezpečnosti a zdraví pracovníků – Úprava pracovní doby – Článek 2 bod 1 – Pojem ‚pracovní doba‘ – Pracovníci, kteří nemají stálé nebo obvyklé pracoviště – Doba strávená na cestě mezi bydlištěm pracovníků a místem prvního a posledního zákazníka“

Ve věci C-266/14,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Audiencia Nacional (Nejvyšší soud, Španělsko) ze dne 22. května 2014, došlým Soudnímu dvoru dne 2. června 2014, v řízení

Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.)

proti

Tyco Integrated Security SL,

Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA,

SOUDNÍ DVŮR (třetí senát),

ve složení M. Ilešič, předseda senátu, A. Ó Caoimh (zpravodaj), C. Toader, E. Jarašiūnas a C. G. Fernlund, soudci,

generální advokát: Y. Bot,

vedoucí soudní kanceláře: M. Ferreira, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 22. dubna 2015,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.) E. Lillo Pérezem a F. Gualda Alcaláou, abogados,
- za Tyco Integrated Security SL a Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA J. Martínez Pérez de Espinosou, abogado,
- za španělskou vládu M. J. García-Valdecasas Dorrego, jako zmocněnkyní,
- za českou vládu M. Smolkem, jako zmocněncem,
- za italskou vládu G. Palmieri, jako zmocněnkyní, ve spolupráci s F. Varroneem, avvocato dello Stato,

– za vládu Spojeného království L. Christiem a L. Barfootem, jako zmocněnci, ve spolupráci s S. Lee, Q.C a G. Facennou, Barrister-at-Law,

– za Evropskou komisi M. van Beekem a N. Ruiz Garcíou, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 11. června 2015,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 2 bodu 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby (Úř. věst. L 299, s. 9; Zvl. vyd. 05/04, s. 381).

2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.) a společnostmi Tyco Integrated Security SL a Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA (dále společně jen „Tyco“) ve věci odmítnutí posledně uvedených společností považovat dobu, kterou jejich zaměstnanci věnují každodennímu cestování mezi svým bydlištěm a místem prvního a posledního zákazníka určeného jejich zaměstnavatelem (dále jen „doba strávená na cestě mezi bydlištěm a zákazníky“), za „pracovní dobu“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 uvedené směrnice.

Právní rámec

Unijní právo

3 Podle bodu 4 odůvodnění směrnice 2003/88:

„Zlepšení bezpečnosti práce, pracovní hygieny a ochrany zdraví při práci je cíl, který by neměl být podřízen úvahám ryze ekonomické povahy.“

4 Článek 1 této směrnice stanoví:

„1. Tato směrnice stanoví minimální požadavky na bezpečnost a ochranu zdraví pro úpravu pracovní doby.

2. Tato směrnice se vztahuje na:

a) minimální doby denního odpočinku, odpočinku v týdnu a dovolenou za kalendářní rok, na přestávky a maximální týdenní pracovní dobu a

b) některé aspekty noční práce, práce na směny a rozvržení práce a pracovní doby.

3. Tato směrnice se vztahuje na všechna odvětví činností, veřejná i soukromá, ve smyslu článku 2 směrnice [Rady] 89/391/EHS [ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci (Úř. věst. L 183, s. 1; Zvl. vyd. 05/01, s. 349)], aniž jsou dotčeny články 14, 17, 18 a 19 této směrnice.

[...]

4. Ustanovení směrnice 89/391[...] jsou plně použitelná na otázky uvedené v odstavci 2, aniž jsou dotčena přísnější nebo zvláštní ustanovení obsažená v této směrnici.“

5 Článek 2 uvedené směrnice, nadepsaný „Definice“, v bodech 1 a 2 stanoví:

„Pro účely této směrnice se rozumí:

1. ‚Pracovní dobou‘ se rozumí jakákoli doba, po kterou zaměstnanec v souladu s vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi pracuje, je zaměstnavateli k dispozici a vykonává svou činnost nebo plní úkoly;

2. ‚dobou odpočinku‘ každá doba, která není pracovní dobou“.

6 Článek 3 téže směrnice, nadepsaný „Denní odpočinek“, je následujícího znění:

„Členské státy přijmou nezbytná opatření, aby každý pracovník měl nárok na minimální denní odpočinek po dobu 11 po sobě jdoucích hodin během 24 hodin.“

Španělské právo

7 Článek 34 zákoníku práce, ve znění vyplývajícím z královského legislativního nařízení 1/1995, kterým se schvaluje přepracované znění zákoníku práce (Real Decreto Legislativo 1/1995, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores), ze dne 24. března 1995 (BOE č. 75, ze dne 29. března 1995, s. 9654), v odstavcích 1, 3 a 5 stanoví:

„1. Délka pracovní doby je délka smluvená v kolektivních smlouvách nebo v pracovních smlouvách.

Maximální délka běžné týdenní pracovní doby činí v ročním průměru 40 hodin skutečně odvedené práce.

[...]

3. Od konce pracovního dne do začátku dalšího pracovního dne musí uplynout minimálně dvanáct hodin.

Běžný denní počet hodin skutečně odvedené práce nesmí překročit devět hodin, ledaže by kolektivní smlouva nebo v případě její neexistence dohoda uzavřená mezi podnikem a zástupci pracovníků stanovila jiné rozdělení denní pracovní doby, přičemž však musí být v každém případě dodržena doba odpočinku mezi dvěma pracovními dny.

[...]

5. Pracovní doba se počítá tak, aby byl pracovník přítomen na pracovišti jak na počátku pracovního dne, tak i na jeho konci.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

8 Společnost Tyco vykonává ve většině španělských provincií instalaci a údržbu bezpečnostních systémů, které umožňují odhalit narušení a zamezit krádežím.

9 Během roku 2011 společnost Tyco své kanceláře nacházející se v provinciích (dále jen „regionální kanceláře“) uzavřela a přidělila všechny své zaměstnance k ústřední kanceláři v Madridu (Španělsko).

10 Techničtí pracovníci zaměstnaní u společnosti Tyco provádějí instalaci a údržbu bezpečnostních zařízení v domácnostech a průmyslových a obchodních budovách nacházejících se v územní oblasti, k níž byli přiděleni a která zahrnuje celou provincii nebo její část, nebo dokonce i několik provincií.

11 Všichni pracovníci mají k dispozici služební vozidlo, kterým každý den cestují ze svého bydliště do míst, na nichž mají provádět práce spočívající v instalaci či údržbě bezpečnostních systémů. Toto vozidlo využívají i pro návrat do svých domovů na konci dne.

12 Podle předkládajícího soudu se vzdálenost mezi bydlištěm uvedených pracovníků a místy, na kterých mají vykonávat činnost, může podstatně měnit a někdy může přesahovat 100 kilometrů. Předkládající soud uvádí příklad, ve kterém z důvodu intenzity dopravy trvala doba strávená na cestě mezi bydlištěm a zákazníky tři hodiny.

13 Tito pracovníci se musí jednou či několikrát týdně dostavit do kanceláří agentury pro dopravní logistiku poblíž místa svého bydliště za účelem převzetí materiálu, přístrojů a součástek, jež potřebují k výkonu činnosti.

14 Pro plnění svých úkolů má každý z pracovníků dotčených v původním řízení k dispozici mobilní telefon, který jim umožňuje dálkovou komunikaci s ústřední kanceláří v Madridu. Aplikace instalovaná v jejich telefonu těmto pracovníkům umožňuje denně přijímat v předvečer jejich pracovního dne cestovní plán, v němž jsou uvedena různá místa, jež mají v rámci své územní oblasti v tento den navštívit, jakož i časový harmonogram schůzek se zákazníky. Pomocí jiné aplikace uvedení pracovníci zaznamenávají údaje o provedených pracích a zasílají je společnosti Tyco pro účely záznamu případných vzniklých problémů a provedených úkonů.

15 Předkládající soud uvádí, že společnost Tyco nezapočítává dobu strávenou na cestě mezi bydlištěm a zákazníky do pracovní doby, neboť má za to, že se jedná o dobu odpočinku.

16 Podle tohoto soudu počítá společnost Tyco denní pracovní dobu tak, že započítá dobu, která uplynula mezi příjezdem jejích pracovníků k prvnímu zákazníkovi daného dne a odjezdem těchto pracovníků od posledního zákazníka, přičemž se započítávají pouze doby výkonu činnosti u zákazníků a cesty uskutečněné mezi zákazníky. Přitom před uzavřením regionálních kanceláří počítala společnost Tyco denní pracovní dobu svých zaměstnanců od okamžiku příjezdu do těchto kanceláří, aby tam převzali vozidlo, které jim poskytla k dispozici, seznam zákazníků, jež měli navštívit a cestovní plán, až do okamžiku, kdy se večer do uvedených kanceláří vrátili, aby tam vozidlo zanechali.

17 Uvedený soud má za to, že pojem pracovní doba je ve směrnici 2003/88 postaven do protikladu k pojmu doba odpočinku, a že tudíž tato směrnice neumožňuje koncipovat situace na pomezí těchto dvou pojmů. Poznamenává, že čl. 34 odst. 5 zákoníku práce ve znění vyplývajícím z královského legislativního nařízení 1/1995 neklade dobu strávenou na cestě

mezi bydlištěm a zákazníky na roveň pracovní době. Podle téhož soudu španělský zákonodárce zvolil toto řešení z důvodu, že pracovník si může svobodně vybrat místo bydliště. Sám pracovník se tudíž v závislosti na svých možnostech rozhoduje, zda bude bydlet ve větší či menší vzdálenosti od místa svého pracoviště.

18 Předkládající soud poznamenává, že v případě mobilních pracovníků v odvětví pozemní dopravy je nutné tuto myšlenku relativizovat. U této kategorie pracovníků měl totiž vnitrostátní zákonodárce patrně za to, že se jejich pracoviště nachází v samotném vozidle, takže celá doba, kterou tito pracovníci stráví na cestě, je považována za pracovní dobu. Tento soud se zamýšlí nad otázkou, zda lze situaci pracovníků dotčených ve věci v původním řízení považovat za obdobnou situaci mobilních pracovníků v tomto odvětví.

19 Podle uvedeného soudu má skutečnost, že pracovníci dotčení ve věci v původním řízení jsou o cestě, kterou musí uskutečnit, a konkrétních službách, které musí zákazníkům poskytnout, informováni několik hodin před schůzkou se zákazníky prostřednictvím mobilního telefonu, za následek, že tito pracovníci již nemají možnost přizpůsobit svůj osobní život a místo bydliště vzdálenosti od místa svého pracoviště, neboť toto místo se každý den mění. Z toho vyplývá, že doba strávená na cestě mezi bydlištěm a zákazníky nemůže být považována za dobu odpočinku zejména s přihlédnutím k cíli ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků sledovanému směrnicí 2003/88. Podle téhož soudu se ovšem nejedná o dobu, po kterou je pracovník ve vlastním slova smyslu k dispozici zaměstnavateli, aby mu mohl zadat jakýkoliv jiný úkol než přemístit se. Není tedy dostatečně jasné, zda je doba strávená na cestě mezi bydlištěm a zákazníky v souladu s touto směrnicí pracovní dobou, nebo dobou odpočinku.

20 Za těchto podmínek se Nejvyšší soud rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Má být článek 2 směrnice 2003/98 vykládán v tom smyslu, že [pokud pracovník], jenž nemá žádné stálé pracoviště, nýbrž musí každý den cestovat ze svého bydliště do sídla zákazníka podniku, které je každý den jiné, a vracet se do svého domova z místa sídla jiného zákazníka, které je také jiné (podle cestovního plánu či seznamu, jež mu podnik sdělí předchozího dne), a to v rámci určité větší nebo menší zeměpisné oblasti, musí být [doba, kterou pracovník] za okolností sporu v původním řízení stráví na cestě na začátku a konci pracovního dne, považována za ‚pracovní dobu‘ ve smyslu definice stanovené článkem 2 směrnice, nebo naopak musí být považována za ‚dobu odpočinku‘?“

K předběžné otázce

21 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 2 bod 1 směrnice 2003/88 vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, za kterých pracovníci nemají stálé nebo obvyklé pracoviště, představuje doba strávená na cestě, kterou tito pracovníci věnují každodennímu cestování mezi bydlištěm a zákazníky, „pracovní dobu“ ve smyslu tohoto ustanovení.

22 Na úvod je třeba uvést, že vzhledem k tomu, že články 1 až 8 uvedené směrnice jsou v podstatě téhož znění jako články 1 až 8 směrnice Rady 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby (Úř. věst. L 307, s. 18, Zvl. vyd. 05/02, s. 197), ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/34/ES ze dne 22. června 2000 (Úř. věst. L 195, s. 41, Zvl. vyd. 05/04, s. 27), lze výklad posledně uvedených článků

provedený Soudním dvorem v plném rozsahu přenést na výše uvedené články směrnice 2003/88 (v tomto smyslu viz rozsudek Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, bod 32, a usnesení Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 39).

23 Mimoto je nejprve nutno konstatovat, že cílem posledně uvedené směrnice je stanovení minimálních požadavků určených ke zlepšení životních a pracovních podmínek pracovníků pomocí sblížení vnitrostátních právních předpisů týkajících se zejména délky pracovní doby. Tato harmonizace na úrovni Evropské unie v oblasti úpravy pracovní doby směřuje k zaručení lepší ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků tím, že jim dává nárok na minimální – zejména denní a týdenní – doby odpočinku, jakož i na přiměřené přestávky na odpočinek, a tím, že stanoví maximální hranici 48 hodin pro průměrnou týdenní pracovní dobu, která je maximální mezí, pro niž je výslovně stanoveno, že zahrnuje přesčasy (viz rozsudky BECTU, C-173/99, EU:C:2001:356, body 37 a 38; Jaeger, C-151/02, EU:C:2003:437, bod 46, jakož i usnesení Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 40).

24 Jednotlivé požadavky, které uvedená směrnice stanoví v oblasti maximální doby práce a minimální doby odpočinku, jsou obzvláště důležitými pravidly sociálního práva Unie, z nichž má mít prospěch každý pracovník, jelikož jsou minimálním požadavkem nutným k zajištění ochrany jeho bezpečnosti a zdraví (rozsudek Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, bod 49 a citovaná judikatura, jakož i usnesení Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 41).

25 Dále, pokud jde o pojem „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 směrnice 2003/88, je nutné připomenout, že Soudní dvůr opakovaně rozhodl, že tato směrnice definuje uvedený pojem jako jakoukoli dobu, během níž pracovník pracuje, je k dispozici zaměstnavateli a vykonává činnost nebo povinnosti, v souladu s vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi, a že tentýž pojem je třeba chápat v protikladu k době odpočinku, přičemž oba pojmy se vzájemně vylučují (rozsudky Jaeger, C-151/02, EU:C:2003:437, bod 48; Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, bod 42, jakož i usnesení Vorel, C-437/05, EU:C:2007:23, bod 24, a Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 42).

26 V tomto kontextu je nutné konstatovat, že uvedená směrnice nestanoví přechodnou kategorii mezi pracovní dobou a dobou odpočinku (v tomto smyslu viz rozsudek Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, bod 43, jakož i usnesení Vorel, C-437/05, EU:C:2007:23, bod 25, a Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 43).

27 V tomto ohledu z judikatury Soudního dvora vyplývá, že pojmy „pracovní doba“ a „doba odpočinku“ ve smyslu směrnice 2003/88 představují pojmy unijního práva, které je třeba definovat podle objektivních vlastností s odkazem na systém a účel této směrnice, kterým je stanovit minimální požadavky mající zlepšit životní a pracovní podmínky pracovníků. Pouze takovýto autonomní výklad totiž může zajistit této směrnici plnou účinnost a jednotné uplatňování zmíněných pojmů ve všech členských státech (viz rozsudek Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, body 44 a 45, jakož i usnesení Vorel, C-437/05, EU:C:2007:23, bod 26, a Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 44).

28 Nakonec je třeba připomenout, že článek 2 téže směrnice není zahrnut mezi ustanoveními této směrnice, od kterých se lze odchýlit (viz usnesení Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 45).

29 Za účelem odpovědi na položenou předběžnou otázku je tedy třeba zkoumat, zda v takové situaci, jako je situace dotčená ve věci v původním řízení, jsou či nejsou během doby strávené na cestě mezi bydlištěm a zákazníky naplněny znaky pojmu „pracovní doba“, připomenuté v bodě 25 tohoto rozsudku, a tedy zda musí být tato doba považována za pracovní dobu, nebo za dobu odpočinku.

30 Pokud jde o první znak pojmu „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 směrnice 2003/88, podle něhož pracovník musí vykonávat činnost nebo plnit úkoly, je třeba uvést, že nebylo zpochybněno, že před přijetím rozhodnutí společnosti Tyco o zrušení regionálních kanceláří tento zaměstnavatel za pracovní dobu považoval dobu, kterou strávili jeho pracovníci na cestě mezi regionálními kancelářemi a místem jejich prvního a posledního zákazníka daného dne, ale nikoliv dobu strávenou na cestě mezi jejich bydlištěm a regionálními kancelářemi na začátku a konci dne. Mimoto platí, že pracovníci dotčení ve věci v původním řízení docházeli před přijetím tohoto rozhodnutí denně do těchto kanceláří, aby tam převzali vozidla poskytovaná k dispozici společnostmi Tyco a zahájili pracovní den. Tito pracovníci v těchto kancelářích také pracovní den končili.

31 Společnost Tyco zpochybňuje, že by doba strávená na cestě mezi bydlištěm a zákazníky pracovníků dotčených v původním řízení mohla být považována za pracovní dobu ve smyslu uvedeného ustanovení z důvodu, že i když tito pracovníci musí za účelem návštěvy zákazníků určených společností Tyco cestovat, cílem činnosti a úkolů uvedených pracovníků je realizace technických služeb spočívajících v instalaci a údržbě bezpečnostních systémů u těchto zákazníků. Během doby strávené na cestě mezi bydlištěm a zákazníky tak tito pracovníci nevykonávají činnost nebo neplní své úkoly.

32 Tento argument nemůže obstát. Jak uvedl generální advokát v bodě 38 svého stanoviska, doby, které pracovníci vykonávající takové zaměstnání, jako je zaměstnání dotčené ve věci v původním řízení, stráví na cestě za účelem návštěvy zákazníků určených jejich zaměstnavatelem, jsou nástrojem nezbytným k realizaci technických služeb těchto pracovníků u těchto zákazníků. Nezohlednění těchto cest by vedlo k tomu, že takový zaměstnavatel, jako je společnost Tyco, by se mohl domáhat toho, aby pouze doby výkonu instalace a údržby bezpečnostních systémů spadaly pod pojem „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 směrnice 2003/88, což by mělo za následek zkrácení tohoto pojmu a ohrožení cíle ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků.

33 Skutečnost, že cesty dotčených pracovníků na začátku a konci dne k zákazníkům nebo od zákazníků byly společností Tyco před zrušením regionálních kanceláří považovány za pracovní dobu, ostatně ukazuje, že úkol spočívající v řízení vozidla z regionální kanceláře k prvnímu zákazníkovi a od posledního zákazníka do této regionální kanceláře byl předtím součástí úkolů a činnosti těchto pracovníků. Povaha těchto cest se přitom od zrušení regionálních kanceláří nezměnila. Změnil se pouze výchozí bod těchto cest.

34 Za těchto podmínek je nutné mít za to, že pracovníci, kteří se nacházejí v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, během doby strávené na cestě mezi bydlištěm a zákazníky vykonávají činnost a plní své úkoly.

35 Pokud jde o druhý znak pojmu „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 směrnice 2003/88, podle něhož pracovník musí být během této doby zaměstnavateli k dispozici, je třeba uvést, že určujícím faktorem je skutečnost, že pracovník je nucen být fyzicky přítomen v místě určeném zaměstnavatelem a být zde k dispozici tomuto zaměstnavateli, aby mohl

okamžitě poskytnout své služby v případě potřeby (v tomto smyslu viz rozsudek Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, bod 48, jakož i usnesení Vorel, C-437/05, EU:C:2007:23, bod 28, a Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, bod 63).

36 Pracovník se tedy musí nacházet v situaci, ve které je z právního hlediska povinen řídit se pokyny svého zaměstnavatele a vykonávat pro něj činnost, aby bylo možné mít za to, že tento pracovník je k dispozici svému zaměstnavateli.

37 Naproti tomu z judikatury Soudního dvora vyplývá, že možnost pracovníků organizovat si čas bez vážných překážek a věnovat se vlastním zájmům, je skutečností, která by mohla prokázat, že posuzovaná doba nepředstavuje pracovní dobu ve smyslu směrnice 2003/88 (v tomto smyslu viz rozsudek Simap, C-303/98, EU:C:2000:528, bod 50).

38 V projednávané věci z upřesnění poskytnutých na jednání společností Tyco vyplývá, že společnost Tyco stanoví seznam a pořadí zákazníků, kterým se mají pracovníci dotčení v původním řízení řídit, jakož i časový harmonogram schůzek se zákazníky. Společnost Tyco také uvedla, že navzdory skutečnosti, že každému z pracovníků dotčených ve věci v původním řízení byl poskytnut mobilní telefon, na který obdrží v předvečer pracovního dne cestovní plán, nejsou tito pracovníci povinni nechat tento telefon zapnutý během doby, kterou stráví na cestě mezi bydlištěm a zákazníky. Cestovní plán pro účely dojezdu na tyto schůzky nestanoví společnost Tyco, neboť je ponecháno na dotčených pracovnících, aby se na schůzky dostavili na základě cestovního plánu sestaveného dle svého přání, takže si mohou dobu strávenou na cestě organizovat dle svého uvážení.

39 V této souvislosti je třeba konstatovat, že během doby strávené na cestě mezi bydlištěm a zákazníky mají pracovníci nacházející se v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, určitou míru volnosti, kterou nemají během doby výkonu činnosti u zákazníka, pokud přijíždějí k určenému zákazníkovi na čas smluvený s jejich zaměstnavatelem. Nicméně ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že tato volnost existovala již před zrušením regionálních kanceláří, když byla doba strávená na cestě počítána jako pracovní doba od okamžiku příjezdu do regionálních kanceláří, neboť jedinou věcí, která se změnila, je místo odjezdu na cestě k tomuto zákazníkovi. Taková změna přitom neovlivňuje právní povahu povinnosti, kterou mají tito pracovníci, řídit se pokyny svého zaměstnavatele. Pracovníci během těchto cest podléhají uvedeným pokynům svého zaměstnavatele, který může pořadí zákazníků změnit, nebo návštěvu zrušit nebo přidat. V každém případě je třeba uvést, že během trvání doby nezbytné na cestu, kterou nelze nejčastěji zkrátit, nemají uvedení pracovníci možnost se svým časem volně nakládat a věnovat se vlastním zájmům, takže jsou tedy k dispozici svým zaměstnavatelům.

40 Společnost Tyco a španělská vláda a vláda Spojeného království vyjádřily obavu, že se takoví pracovníci budou na začátku a konci dne věnovat svým osobním záležitostem. Nicméně taková obava nemůže ovlivnit právní kvalifikaci doby strávené na cestě. V takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, je věcí zaměstnavatele, aby zavedl kontrolní nástroje nezbytné k vyloučení případného zneužití.

41 Na jedné straně možnost věnovat se takovým záležitostem na začátku a konci pracovního dne během cest mezi místy zákazníků a regionálními kanceláři existovala již před zrušením regionálních kanceláří. Na druhé straně, jak vyplývá z bodu 4 směrnice 2003/98, cíle této směrnice by neměly být podřízeny úvahám ryze ekonomické povahy. Mimoto společnost Tyco na jednání před Soudním dvorem uvedla, že použití kreditních karet,

jež vydává svým zaměstnancům, je omezeno na platby za pohonné hmoty pro služební účely pro vozidla, která poskytuje k dispozici svým zaměstnancům. Společnost Tyco tak disponuje prostředkem, který slouží ke kontrole jejich cest, přičemž se nejedná o prostředek jediný.

42 Mimoto, i když platí, že prostřednictvím takových kontrol by mohla vzniknout dodatečná zátěž pro podnik nacházející se v takové situaci, jako je situace společnosti Tyco, je nutné připomenout, že taková zátěž je inherentním důsledkem jejího rozhodnutí o uzavření regionálních kanceláří. Naproti tomu by bylo v rozporu s cílem ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků sledovaným uvedenou směrnicí, aby toto rozhodnutí mělo za následek, že celou tuto zátěž ponесou zaměstnanci společnosti Tyco.

43 Pokud jde o třetí znak pojmu „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 směrnice 2003/88, podle něhož pracovník musí během posuzované doby pracovat, je třeba uvést, že jak vyplývá z bodu 34 tohoto rozsudku, vykonává-li pracovník, který již nemá stálé pracoviště, své úkoly během cesty, kterou vykonává k zákazníkovi nebo od zákazníka, je nutné mít za to, že tento pracovník pracuje také během této cesty. Jak uvedl generální advokát v bodě 48 svého stanoviska, vzhledem k tomu, že cestování je nedílnou součástí postavení pracovníka, který nemá stálé nebo obvyklé pracoviště, nelze pracoviště omezit na fyzickou přítomnost těchto pracovníků u zákazníků jejich zaměstnavatele.

44 Toto konstatování nemůže být dotčeno okolností, že pracovníci v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, začínají a končí takové cesty v místě svého bydliště, jestliže tato okolnost vyplývá přímo z rozhodnutí jejich zaměstnavatele o zrušení regionálních kanceláří, a nikoliv z vůle těchto pracovníků. Vzhledem k tomu, že tyto pracovníci pozbyli možnost svobodně určit vzdálenost mezi svým bydlištěm a obvyklým místem začátku a konce pracovního dne, nemohou být povinni nést odpovědnost za rozhodnutí svého zaměstnavatele tyto kanceláře zrušit.

45 Takový výsledek by byl rovněž v rozporu s cílem ochrany bezpečnosti a zdraví pracovníků sledovaným směrnicí 2003/88, který zahrnuje potřebu zaručit pracovníkům minimální dobu odpočinku. Bylo by totiž v rozporu s touto směrnicí, aby byla doba odpočinku pracovníků, kteří nemají obvyklé nebo stálé pracoviště, omezena z důvodu vyloučení doby, kterou stráví na cestě mezi bydlištěm a zákazníky, z pojmu „pracovní doba“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 uvedené směrnice.

46 Z výše uvedeného vyplývá, že když pracovníci nacházející se v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, používají služební vozidlo k tomu, aby se během pracovního dne dostavili ze svého bydliště k zákazníkovi určenému zaměstnavatelem, nebo aby se z místa takového zákazníka vrátili do svého bydliště a odebrali se z místa jednoho zákazníka k jinému zákazníkovi, je nutné mít za to, že tyto pracovníci během těchto cest „pracují“ ve smyslu čl. 2 bodu 1 téže směrnice.

47 Tento závěr nemůže být zpochybněn argumentem vlády Spojeného království, podle něhož by to zejména pro společnost Tyco vedlo k nevyhnutelnému zvýšení nákladů. V této souvislosti stačí uvést, že i když za zvláštních okolností věci dotčené v původním řízení musí být doba strávená na cestě považována za pracovní dobu, zůstává na volné úvaze společnosti Tyco, aby určila odměnu za dobu strávenou na cestě mezi bydlištěm a zákazníky.

48 Stačí připomenout, že z judikatury Soudního dvora vyplývá, že s výjimkou zvláštního případu uvedeného v čl. 7 bodu 1 směrnice 2003/88 v oblasti placené dovolené za kalendářní

rok, tato směrnice upravuje pouze některé aspekty úpravy pracovní doby, takže se v zásadě na odměny pracovníků nepoužije (v tomto smyslu viz rozsudek Dellas a další, C-14/04, EU:C:2005:728, bod 38, jakož i usnesení Vorel, C-437/05, EU:C:2007:23, bod 32, a Grigore, C-258/10, EU:C:2011:122, body 81 a 83).

49 Na způsob odměňování pracovníků se tedy v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, nevztahuje uvedená směrnice, ale relevantní ustanovení vnitrostátního práva.

50 S přihlédnutím ke všem výše uvedeným úvahám je třeba na položenou předběžnou otázku odpovědět, že čl. 2 bod 1 směrnice 2003/88 musí být vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, za kterých pracovníci nemají stálé nebo obvyklé pracoviště, představuje doba strávená na cestě, kterou tyto pracovníci věnují každodennímu cestování mezi svým bydlištěm a místem prvního a posledního zákazníka, určeného jejich zaměstnavatelem, „pracovní dobu“ ve smyslu tohoto ustanovení.

K nákladům řízení

51 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (třetí senát) rozhodl takto:

Článek 2 bod 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby musí být vykládán v tom smyslu, že za takových okolností, o jaké se jedná ve věci v původním řízení, za kterých pracovníci nemají stálé nebo obvyklé pracoviště, představuje doba strávená na cestě, kterou tyto pracovníci věnují každodennímu cestování mezi svým bydlištěm a místem prvního a posledního zákazníka určeného jejich zaměstnavatelem, „pracovní dobu“ ve smyslu tohoto ustanovení.

Podpisy.